

Aarikka, L., K. Priiki & I. Ivaska (toim.) 2022. Soveltavan kielitieteilijän sormenjälkiä etsimässä: Kielen rakenteet ja niiden käyttäjät Kirsti Siitosen tutkimuksellisinä kiintopisteinä. *In search of the fingerprints of an applied linguist: Linguistic structures and their users as scholarly focal points in Kirsti Siitonen's career. AFinLA-teema n:o 14.* 135–152.

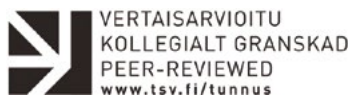
Nelli Mäkitalo
Turun yliopisto

***Ja hän tutkei* – kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelu ja sen esiintyvyys Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa**

This article focuses on the *i* ~ *ei* variation occurring in verbs with stems ending in *i*. The *ei* variant demerges convergent verb forms in present and past tense, for example *tutkin* 'I research' and *tutkein* 'I researched'. The aim of this article is to study the distribution of *i* ~ *ei* variation in dialects around the Satakunta province which is dialectally divided into two. In this article, there is a brief look at the historical situation and then an overview of the current situation of the variation. The data is collected from the Satakunta in Speech corpus. The *i* ~ *ei* variation seems to merge both the Southwestern and the Transitional Dialects. The *ei* variant may not be widely used, but it is still largely an extant feature in the dialects spoken in Satakunta.

Keywords: Language Variation, Finnish, dialectology, past tense

Asiasanat: variaatio (kieli), suomen kieli, murteentutkimus, imperfekti

1 Johdanto

Satakunnalla on pitkä maakunnallinen historia, mutta murteellisesti alue on jaettu lounaismurteisiin, lounaisiin välimurteisiin ja hämäläismurteisiin – oikeastaan voidaan todeta, että kenties yksi suomen vahvimmista murrerajoista on kulkenut Satakunnassa lounaismurteiden ja hämäläisvaikutteisten lounaisten välimurteiden välillä (ks. esim. Wiik 2004; Kurki ym. 2011: 84–85; Kurki ym. tässä teoksessa). Jyrkästä murrerajasta huolimatta yksi suhteellisen pienitaajuinen piirre näyttää yhdistäneen satakuntalaisia kielenkäyttäjiä: eri puolilla Satakuntaa on esiintynyt kaksitavuiisten *i*-vartaloisten verbien imperfektin *i ~ ei* -vaihtelua eli niin sanottua *ei*-imperpektiä, kuten *tutkin : tutkein*. Ilmiö on jäänyt kuitenkin verrattain vähälle huomiolle murteentutkimuksessa ja fennistiikassa ylipäänsä.

Imperfektin *i ~ ei* -vaihtelusta on esitetty havaintoja ja kuvauksia aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa, mutta systemaattista ja laajaa tarkastelua ei ole tehty (ks. kuitenkin opinnäytteistä Mäkitalo 2020). Syynä tähän voi olla oletus pienitaajuisesta ja -levikkisestä ilmiöstä (Kurki ym. 2011: 104). Tutkimuksen puutteeseen voi arvioni mukaan vaikuttaa myös se, että piirre ei todennäköisesti ole sen esiintymisalueen ulkopuolella kovin suurella tietoisuudella – monet osaavat yhdistää esimerkiksi niin sanotun *si*-imperfektin lounaismurteisiin, mutta edes satakuntalaiset kielenkäyttäjät eivät välttämättä itse osaa yhdistää *ei*-imperpektiä Satakunnan alueella puhuttaviin murteisiin (Mäkitalo 2020: 58–63; vrt. Aarikka 2014: 49).

Kuvauksia *i ~ ei* -vaihtelusta on esitetty jo 1850-luvulta asti (Järvinen 1853), ja vaihtelua esiintyy yhä nykysatakuntalaisessa puheessa. Ilmiötä on 2010-luvun alussa tarkastellut myös Kirsti Siitonen, joka yhdessä muiden kirjoittajien kanssa esittelee ensihavaintoja tuoreen Satakuntalaisuus puheessa -hankkeen aineistosta (Kurki ym. 2011). Hankkeen perustivat Siitonen ja Tommi Kurki vuonna 2007, ja hankkeeseen on kerätty äänittämällä aineistoa 16 satakuntalaiselta paikkakunnalta, lounaismurteiden ja lounaisten välimurteiden rajan välittömästä läheisyydestä (ks. lisää Kurki ym. tässä teoksessa).

Siitosen ja muiden yhteisartikkelissa imperfektin *i ~ ei* -vaihtelua on tarkasteltu viiden paikkakunnan osa-aineistossa. Kirjoittajien mukaan *ei*-imperpekti on säilynyt pienitaajuiseksi piirteeksi ”yllättävänkin hyvin”, joskin he toteavat, että suppean aineiston vuoksi alueellisista eroista ei voi tehdä pitkälle meneviä johtopäätöksiä. (Kurki ym. 2011: 98–104.) Artikkelini voidaan nähdä jatkona Siitosen ja muiden tutkimukselle: tarkastelen tässä *i ~ ei* -vaihtelua ja sen esiintyvyyttä koko Satakuntalaisuus puheessa -aineistossa (jatkoissa Sapu-aineisto). Pyrin näin vastaamaan ensihavaintojen myötä virinnesiin pohdintoihin ja luomaan kattavamman katsauksen alueellisista eroista ja *ei*-variantin levikistä Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa.

Tarkastelen tässä artikkelissa imperfektin *i ~ ei* -vaihtelua ja etenkin *ei*-variantin esiintyvyyttä eli maantieteellistä levikkiä Sapu-aineistossa. Olen etsinyt *ei*-varianttiliset esiintymät ja kartoittanut näin variantin esiintyvyyttä Sapu-aineistossa ja siten

Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa. Tarkastelen, millä Satakunnassa sijaitsevilla paikkakunnilla sekä missä lounaismurteiden ja lounaisten välimurteiden alaryhmissä *ei*-variantillisia muotoja esiintyy.

Esiintyvyydellä tarkoitan paitsi *ei*-variantin maantieteellistä esiintymisaluetta myös *i*- ja *ei*-varianttien vaihtelusuhteita. Käsittelen *ei*-variantin rinnalla *i*-variantin esiintyvyyttä ja pyrin siten hahmottamaan, miten variantit esiintyvät suhteessa toisiinsa eli esiintyvätkö ne esimerkiksi rinnakkain jossakin murreryhmässä tai yksittäisen kielenkäyttäjän idiolektissa. Mainittakoon, että Sapu-aineistossa on joitakin esiintymiä myös *opesi*-tyyppisistä ('opin') imperfektimuodoista sekä fonologisesti kuluneista muodoista, joissa *ei*-diftongin *i* ei esiinny, kuten *sove* 'sopi' ja *käve* 'kävi'. Rajallisen laajuuden vuoksi jätän tällaisten imperfektimuotojen tarkastelun tämän artikkelin ulkopuolelle.

Esiittelen artikkelissani myös aiemman tutkimuskirjallisuuden havaintoja, joihin omia havaintojani Sapu-aineistosta voi verrata. Näin kokoan yhteen sekä aieman tutkimuksen että tämän tutkimuksen tuloksia *ei*-variantin levikistä Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa.

2 Imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelu

Imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelun taustalla on kommunikatiivinen, eri aikamuotoja erottava funktio: *ei*-variantti erottaa muutoin samanmuotoiset preesens- ja imperfektimuodot toisistaan, kuten *opin* : *opein*. Usein aikamuodon kyllä tunnistaa kontekstista, mutta satakuntalaiset kielenkäyttäjät vaikuttavat intuitiivisesti tunnistavan *ei*-variantin kommunikatiivisen funktion (Mäkitalo 2020: 54–58).

Yleiskielessä kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien yksikön kolmannen persoonan preesens- ja imperfektimuodot eivät ole yhtenevät, mutta puhutussa kielessä ne voivat olla muodoltaan samanlaisia. Esimerkiksi lounaismurteille tyypillinen jälkitavujen pitkien vokaalien lyheneminen voi näkyä yhteenlangenneina preesens- ja imperfektimuotoina: *keksiä*-verbin yksikön kolmannen persoonan preesensmuoto voi esiintyä muodossa *keksi*, jolloin syntyy tarve aikamuotoja erottavalle variantille (Rapola 1966: 108–109).

Tutkimuskirjallisuudessa on *i* ~ *ei* -vaihtelun tarkastelun yhteydessä havaintoja poikkeuksellisesta heikkoasteisuudesta, jossa *i*-loppuinen diftongi on sulkenut konsonantin lailla tavun ja aiheuttanut näin tavun alkuun heikon asteen vahvan asteen sijaan (Rapola 1966: 41–43; Rapola 1969: 54; Kurki ym. 2011: 98–99). Tällaista heikkoasteisuutta voi siis esiintyä esimerkiksi *vaatia*- ja *leikkiä*-verbien *ei*-variantillisissa yksikön kolmannen persoonan *vaarei*- ja *leikei*-imperfektimuodoissa.

Tämänkin tutkimuksen näkökulmasta huomionarvoista on, ettei *i* ~ *ei* -vaihtelu rajoitu pelkästään kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien tai ylipäänsä imperfektimuotojen ilmiöksi. Tutkimuskirjallisuudessa ja tarkastelemassani aineistossa esiin-

tyy esimerkiksi *e*-vartaloisista verbeistä tai konditionaalimuodoista muodostettuja *ei*-variantillisia verbimuotoja, kuten *kävei* 'kävi' ja *soveisi* 'sopisi' (ks. luku 3; Mäkitalo 2020: 24–26).

3 Havainnot *i ~ ei* -vaihtelusta aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa

3.1 Historiallista taustaa

Tarkastelemani *i ~ ei* -vaihtelu saattaa olla pienitaajuinen verrattuna moneen muuhun puhutun kielen piirteeseen, mutta kyseessä ei kuitenkaan ole uusi ilmiö. Huomionarvoista on, että *i ~ ei* -vaihtelua esiintyy verbien lisäksi nomineissa. Vaihtelulla on myös nominien taivutuksessa kommunikatiivinen funktio: *e* erottaa monikon yksiköstä, kuten *papilla ~ papeilla*. Tapani Lehtinen (2007: 255) nostaa esille *ei*-diftongin esiintymisen *i*-vartaloisten nominien monikkovartaloissa ja *i*-vartaloisten verbien preteritimuodoissa: *riste* 'ristejä' ja *sove* 'sopi'. Tällaiset nominien diftongilliset monikkovartalot ovat vakiintuneet yleiskieleen, kun taas Lehtisen mukaan *ei*-variantilliset preteritivartalot ovat väistyneet kirjasuomesta 1800-luvulla (ks. myös VISK § 80). Tässä artikkelissa keskityn vain verbien *i ~ ei* -vaihteluun, mutta on hyvä tiedostaa, että sekä *i*-vartaloisissa verbeissä että nomineissa esiintyvän vaihtelun tausta lienee sama. Lisäksi Lauri Kettusen kartaston (1940: n:o 208 ja 209) mukaan *ei*-diftongin maantieteellinen levikki imperfektimuodoissa ja nominien monikkovartaloissa on hyvin samankaltainen.

Varhaisin tutkimuskirjallisuudessa esitetty havainto imperfektin *i ~ ei* -vaihtelusta lienee 1800-luvun puolivälistä. Nestor Järvinen (1853: 306) tarkasteli Satakunnassa puhuttavien murteiden ominaispiirteitä ja esitti havaintonsa *i ~ ei* -vaihtelusta esimerkiksi *kuoria-* ja *repiä-*verbeissä. Järvisen mukaan vaihtelua on esiintynyt 1850-luvulla kaikissa persoonamuodoissa.

Tutkimuskirjallisuuden havainnot imperfektin *i ~ ei* -vaihtelusta 1900-luvun alusta 2020-luvun alkuun ovat painottuneet esimerkinomaiseen kuvailuun. Laajempaa tutkimusta ei juuri ole tehty piirteen pitkäköstä historiasta huolimatta. Joka tapauksessa tutkimuskirjallisuudessa esitetyt havainnot ja kuvaukset osoittavat, että *i ~ ei* -vaihtelua on esiintynyt Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa ainakin 1800-luvun puolivälistä – mahdollisesti paljon kauemminkin.

3.2 Kaksitavuiset *i*-vartaloiset verbit

Havaintoja kaksitavuisien *i*-vartaloisten verbien imperfektin *i ~ ei* -vaihtelusta ovat 1900-luvun alkupuoliskolla esittäneet niin Heikki Ojansuu, Martti Rapola kuin Lauri

Kettunenkin. Ojansuu (1901: 213) on väitöskirjassaan tarkastellut lounaismurteiden äännehistoriaa ja *i*-loppuisten diftongien jälkikomponentin kehitystä pääpainottomissa tavuissa. Hän nostaa esille yhtenä esimerkkinä *ei*-variantillisten imperfektimuotojen kehityksen: variantin *i*-jälkikomponentti ei esiinny joissakin *i*-vartaloisten verbien imperfektimuodoissa, kuten *sove* < *sovei* 'sopi' ja *viite* < *viiθei* 'viitsi' (mp.). Ojansuun (1901: 213–214) mukaan *i*-komponentti on useimmiten säilynyt *ei*-variantillisissa imperfektimuodoissa Euran, Eurajoen, Hinnerjoen, Honkilahden, Kiukaisten, Luvian, Lappi Tl:n ja Rauman murteissa.

Myös Rapolan (1920: 160) mukaan *ei*-varianttia on esiintynyt lounaisessa Suomessa. Hänen mukaansa *ei*-variantillisia muotoja, kuten *ruakeit*, *sovei* ja *tukein*, on esiintynyt Rauman murteen pohjoisella alueella sekä Ulvilan, Huittisten ja Nakkilan murteissa. Rapolan (mp.) havaintojen perusteella murteiden välillä näyttäisi olevan eroja siinä, missä persoonissa *ei*-variantillisia imperfektimuotoja esiintyy: hän erittelee muun muassa, että Ulvilassa *ruokkia*-verbin *ei*-variantillisia muotoja esiintyy yksikön ensimmäisessä ja toisessa persoonassa, kun taas Nakkilassa *potkia*-verbin *ei*-variantillisia muotoja on tavattu kaikissa yksikön persoonissa – myös rinnakkain *i*-variantillisten muotojen kanssa.

Imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelua on kuvattu myös Kettusen (1940: kartta n:o 208) murrekartastossa. Kartaston mukaan *revein*-tyyppisiä eli *ei*-variantillisia imperfektimuotoja on esiintynyt laajasti Satakunnan alueella Ahlaisissa, Eurassa, Eurajoella, Harjavallassa, Hinnerjoella, Honkilahdella, Huittisissa, Kouvatsalla, Kiukaisissa, Kodisjoella, Kokemäellä, Kullaalla, Lappi Tl:ssä, Merikarvialla, Nakkilassa, Noormarkussa, Pomarkussa, Porissa, Raumalla, Siikaisissa, Säskylässä, Ulvilassa ja Vampulassa. Näin ollen *ei*-varianttia on esiintynyt niin lounaismurteiden kuin lounaisten siirtymämurteiden alueella ja lähes kaikissa Satakunnan nykyisissä kunnissa Ylä-Satakunnan Honkajokea, Jämijärveä, Kankaanpäättä ja Karviaa lukuun ottamatta.

Kettusen (1940: kartta n:o 208) mukaan lounaismurteiden pohjoisryhmässä on esiintynyt myös *revèn*-tyyppisiä muotoja, mikä täsmää Ojansuun (1901: 213) ja Rapolan (1920: 160) havaintoihin. Huomionarvoista on myös se, että kartaston perusteella *ei*-variantillisia muotoja on esiintynyt myös Satakunnan ulkopuolella esimerkiksi lounaisten välimurteiden alueella Alastarolla ja Vihdissä sekä lounaismurteiden itäryhmän alueella Paimiossa – mutta myös Kalajoella keskipohjalaisten murteiden alueella.

Havaintoja *i* ~ *ei* -vaihtelusta on tehnyt myös Porin murretta kuvannut Paula Eskola (1987: 215), joka mainitsee esimerkkeinä muun muassa yksikön ensimmäisen persoonan *revei*-, *opei*- ja *painei*- muodot. Eskolan mukaan tällaisia muotoja esiintyy "välialueella muuallakin kuin Porin murteessa" mutta lounaismurteissa esiintymät ovat *e*-variantillisia. Hämäläismurteissa tällaisia muotoja ei hänen mukaansa esiinny.

Imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelua on tarkasteltu myös jo esiin nostamassani Sapua-aineiston ensihavaintoja esittelevässä artikkelissa. Tutkimuksen aineisto on koostettu viideltä tutkimuspaikkakunnalta: Eurasta, Honkilahdelta, Kokemäeltä, Luvialta ja

Porista. Tulosten perusteella imperfektin *i ~ ei* -vaihtelua esiintyy jonkin verran kaikissa tarkastelun kohteina olevissa nykymurteissa, eniten Honkilahden murteessa. Esiintymien määrät eivät sinänsä ole suuria, mutta kirjoittajat arvioivat *ei*-variantin olevan *i*-varianttia yleisempi. Lisäksi heidän mukaansa *ei*-variantin edustus on sitä yleisempää, mitä vanhempi kielenkäyttäjä on. Varianttia esiintyy kuitenkin myös nuorimpien informanttien puheessa. (Kurki ym. 2011: 98–104.)

Imperfektin *i ~ ei* -vaihtelu on noussut esille myös suomen kielen alan opinnäytetöissä. Lotta Aarikan (2014: 35–37) kielikäsitelyyn keskittyvässä pro gradu -tutkielmassa ei käsitellä vaihtelun maantieteellistä levikkiä, mutta *ei*-variantilliset muodot, kuten *miätei* ja *hypein*, nousevat muutoin esille informanttien nimeäminä Porin murteelle tyypillisinä piirteinä. Toistaiseksi tuorein ja laajin katsaus ilmiöön on oma pro gradu -tutkielmani, johon tämä artikkeli pohjautuu (Mäkitalo 2020).

Tutkimuskirjallisuuden ja opinnäytteiden lisäksi *ei*-variantillisia imperfektimuotoja käsitellään murre-sanakirjoissa. Suomen murteiden sanakirjassa (2012) *horia-* ja *lesiä-*sanakirja-artikkeleiden esimerkeissä esiintyvät *ei*-variantilliset *horei-* ja *lese-*muodot. Molemmat verbit löytyvät myös erään satakuntalaispaikkakunnan, Huittisten, murre-sanakirjasta, jonka on koonnut kotiseutuneuvos Keijo Jaakola (1999: 1–2, 6–8). Teoksessa ei kuitenkaan kuvata *i ~ ei* -vaihtelua sinänsä, mutta verbit ovat tässä niin sanottujen maallikoiden eli ei-kielitieteilijöiden sanakirjassa mukana ”varsinaisina murre-sanoina”.

3.3 Muut *ei*-variantilliset verbimuodot

Tutkimuskirjallisuudessa on esitetty havaintoja myös sellaisista *ei*-variantillisista muodoista, joita ei ole muodostettu kaksitavuisista *i*-vartaloisista verbeistä tai jotka eivät ole imperfektimuotoja lainkaan. Tällaisten verbien preesens- ja imperfektimuodot eivät usein ole yhtenevät, minkä vuoksi *ei*-variantilla ei ole vastaavanlaista kommunikatiivista funktiota kuin kaksitavuisissa *i*-vartaloisissa verbeissä. Viittaan tässä artikkelissa tällaisiin verbimuotoihin ilmauksilla ”muut *ei*-variantilliset verbimuodot” tai ”muut *ei*-variantilliset imperfektimuodot”.

Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy yksitavuisien *i*-vartaloisten verbien *ei*-variantillisia imperfektimuotoja. Myös niillä on yhtenevät preesens- ja imperfektimuodot. Ojansuu (1901: 213) mainitsee esimerkkinä *soida-* ja *voida-*verbien muodot *soe* < *soei* ja *voe* < *voei*. Tällaisia *ei-* tai *e-*variantillisia muotoja ei esiinny Sapu-aineistossa.

Tutkimuskirjallisuudessa esiintyy myös kaksitavuisien *e*-vartaloisten verbien *ei*-variantillisia imperfektimuotoja, kuten *kuljein-*, *kuljeimme-* ja *poljein-*muodot *kulkea-* ja *polkea-*verbeistä (Rapola 1920: 161). Rapolan arvion mukaan tällaiset muodot ovat suhteellisen myöhäisiä kaksitavuisien *i*-vartaloisten verbien *i ~ ei* -vaihteluun nähden.

Nähdäkseni oma tapauksensa on *käydä*-verbin *ei*-variantillinen *kävei*-muoto, jossa *ei*-variantilla ei ole kommunikatiivista funktiota¹. Muoto vaikuttaa runsaiden esiintymiensä perusteella leksikaalistuneelta. Sen yleinen variantti on fonologisesti kulunut *käve*-muoto, ja vastaavanlaisia esiintymiä on myös Sapu-aineistossa. (Ojansuu 1901: 213; Kurki ym. 2011: 99, 104.)

Imperfektimuotojen lisäksi tutkimuskirjallisuudessa on havaintoja *ei*-variantillisista konditionaalimuodoista. Järvinen (1853: 305–306) mainitsee esimerkkeinä *reveisin-* ja *reppaisin-*muodot ('repisin'). Vastaavanlaisia havaintoja on tehty myös 1900- ja 2000-luvuilla (ks. esim. Ojansuu 1901: 214; Kurki ym. 2011: 98–99).

4 Aineisto ja menetelmät

Tutkimusaineistonani on Sapu-hankkeessa tallennettu ja litteroitu aineisto, joka on kerätty pääasiassa vuosien 2007–2013 aikana. Aineisto koostuu 320 äänitteestä ja sisältää 319 informantin puhetta. Suurin osa äänitteistä on puolistrukturoituja teemahaastatteluja, joissa haastattelija ja informantti keskustelevat. Kaikkiaan 75 äänitteessä on useampi informantti, ja näitä tallenteita voikin luonnehtia teemakeskusteluiksi. Informantit edustavat neljää eri ikäryhmää: 10–14-vuotiaita, 20–30-vuotiaita, 45–55-vuotiaita ja 64–86-vuotiaita (Kurki & Siitonen 2009: 162; Kurki ym. 2011: 86; Kurki ym. tässä teoksessa). Tässä tutkimuksessa hyödynnän koko aineistoa (vrt. Kurki ym. 2011), joten aineistoa voidaan pitää kattavana otoksena nykysatakuntalaisesta puheesta.

Aineistoa on tallennettu 16 satakuntalaispaikkakunnalta². Lounaismurteiden pohjoisryhmän alueelta aineistoa on kerätty Eurasta, Eurajoelta, Honkilahdelta, Kiukaisista, Kodisjoelta, Lappi Tl:stä, Luvialta ja Raumalta. Lounaisten välimurteiden alueelta aineistoa on kerätty kolmen alaryhmän alueelta: Porin seudun murteista Nakkilasta, Porista ja Ulvilasta, Ala-Satakunnan murteista Harjavallasta, Huittisista ja Kokemäeltä sekä Turun ylämaan murteista Köyliöstä ja Säskylästä. (Kurki ym. 2022.) Aineisto kattaa siis paikkakuntia murrerajan molemmilta puolilta, mikä mahdollistaa levikin laajan tarkastelun.

Sapu-hankkeen aineistonkeruussa samalta seudulta kotoisin oleva haastattelija³ keskusteli informantin kanssa esimerkiksi tämän elämänvaiheista (Kurki &

1 Yleiskielessäkin *käydä*-verbin imperfektimuodon vartalo eroaa muusta paradigmasta *v*-äänteellään, eikä vastaavia saman verbityypin tapauksia ole olemassa.

2 Kaikki mainitut paikkakunnat eivät ole joko enää tai eivät ole olleetkaan itsenäisiä kuntia.

3 Myös joidenkin satakuntalaisten haastattelijoiden puheessa esiintyy *ei*-variantillisia imperfektimuotoja, mutta selkeyden ja johdonmukaisuuden vuoksi en ota niitä tässä artikkelissa huomioon; kaikilla tallenteilla haastattelija ei ole paikkakuntalainen tai edes satakuntalainen, eikä haastatteliijoista ole esimerkiksi yhtä kattavia taustatietoja.

Siitonen 2009: 162; Kurki ym. 2011: 86). Tämän vuoksi murreaineiston voi katsoa soveltuvan hyvin imperfektin tutkimiseen, sillä informanttien puheenvuorot voivat sisältää paljonkin muistelunomaista kerrontaa (Hakanen 1982: 11; Kuiri 1984: 53–54; Karhu 1995: 92–94; Kurki ym. 2011: 85). Tämä puolestaan johtaa siihen, että puheen-
vuoroissa voi esiintyä runsaasti menneen ajan verbimuotoja eli esimerkiksi imperfektimuotoja.

Toistaiseksi vain osa Sapu-aineistosta on annotoitu morfosyntaktisesti (ks. Kurki ym. tässä teoksessa), joten valtaosa *ei*-variantillisista esiintymistä on täytynyt etsiä niin sanotusti käsin, konkordanssiohjelman avulla. Olen hyödyntänyt AntConc-ohjelmaa *ei*-merkkijonojen etsimiseen litteraateista.

Varianttien vaihtelusuhteita tarkastellakseni olen etsinyt aineistosta myös *i*-variantillisia esiintymiä eli imperfektimuotoja, joissa on yleiskielen mukainen *i*-variantti mutta joissa voisi esiintyä *ei*-variantti, esimerkiksi *miätin* ja *kävit*. Tarkastelusta on rajattu pois passiivimuodot, koska tutkimuskirjallisuuden perusteella *ei*-varianttia ei esiinny passiivimuodossa eli esimerkiksi *mieteittiin*-tyyppisistä muodoista ei ole havaintoja.

Tämän tutkimuksen kannalta merkittävin raja-
aus on se, että etsin *i*-variantilliset muodot vain niistä tallenteista, joissa esiintyy *ei*-variantillisia imperfektimuotoja⁴. Aineisto kattaa kokonaisuudessaan 320 äänitettä ja yli 250 tuntia materiaalia, kun taas *ei*-variantillisia imperfektimuotoja esiintyy yhteensä 93 tallenteella. Näistä 58 tallenteella esiintyy myös *i*-variantillisia imperfektimuotoja. Tutkimuksen tavoitteena on osoittaa *i ~ ei*-vaihtelun olemassaolo nykysatakuntalaisessa puheessa ja kartoittaa *ei*-variantillisten imperfektimuotojen maantieteellistä levikkiä. Tarkoituksena ei siis ole tarjota tyhjentävää vastausta varianttien vaihtelusuhteisiin, mutta tästä artikkelista käy ilmi, minkälaista vaihtelua tässä aineistossa esiintyy. On siis tärkeää huomioda, että *i*-variantillisia muotoja todennäköisesti esiintyy myös niillä tallenteilla, joita en tässä artikkelissa tarkastele.

5 Sapu-aineiston *ei*- ja *i*-variantilliset imperfektimuodot

5.1 Varianttien esiintyminen eri verbeissä

Kaikkiaan Sapu-aineistossa on 530 *ei*-variantillisen imperfektimuodon esiintymää, ja niistä 161 on kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien esiintymiä. Yhteensä 93 tallenteella esiintyy *ei*-variantillisia imperfektimuotoja, ja näistä 58 tallenteella esiintyy myös

4 Vastaavasti *i*-variantillisia *kävi*-muotoja (ks. alaluku 3.3) olen etsinyt vain niiltä tallenteilta, joilla esiintyy *ei*-variantillisia *kävei*-muotoja.

i-variantillisia imperfektimuotoja. Näin ollen Sapu-aineistossa on 35 äänitettä, joilla esiintyy vain *ei*-variantillisia imperfektimuotoja.

Kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien *ei*-variantillisia esiintymiä on seuraavissa 34 verbissä, sulkuihin on merkitty *ei*-variantillisten esiintymien määrä: *mieltä* (43), *oppia* (19), *keksiä* (12), *leikkiä* (11), *sopia* (10), *toimia* (7), *noukkia* (6), *ehtiä* (5), *hankkia* (5), *tanssia* (4), *nauttia* (3), *potkia* (3), *pyyhkiä* (3), *sääliä* (3), *tasia* (3), *vaatia* (3), *yskiä* (3), *pyrkiä* (2), *etsiä* (1), *hyppiä* (1), *karvia* (1), *kuoria* (1), *kursia* (1), *kääriä* (1), *leuhkia* (1), *matkia* (1), *nuuhkia* (1), *nuuskia* (1), *paiskia* (1), *poikia* (1), *pomppia* (1), *ruokkia* (1), *tutkia* (1) ja *tyriä* (1).

Esiintymien määrältään muutamat verbit, kuten *mieltä*, *oppia* ja *keksiä*, korostuvat, mutta kokonaisuudessaan *ei*-variantillisten esiintymien määrät eivät ole suuria esimerkiksi yksittäisen informantin puheessa. Esimerkit 1–3 havainnollistavat *ei*-variantillisia esiintymiä lausekonteksteissaan⁵.

- (1) kyl mä pari kertaa *tanssein*ki (Sapu074, Eura)
- (2) sit hän *keksei* ku, lähdetääm pyöräilemäm (Sapu008, Luvia)
- (3) päällisvaattei ne, *harjkeiva*, palkallas (Sapu081, Honkilahti)

Edellä esitelty 34 verbin joukko on huomattavasti laajempi kuin aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen *ei*-variantillisten verbimuotojen joukko. Tutkimuskirjallisuudessa toistuvat esimerkit muun muassa *ruakei-*, *vaarei-* ja *sovei-*muodoista. Nähdäkseni Sapu-aineiston verbien runsaus kertoo siitä, ettei ilmiö pelkistä vain joidenkin leksikaalistuneiden muotojen ympärille vaan vaihtelu läpi-leikkaa kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien joukkoa.

Aineistossa esiintyy *ei*-variantillisia imperfektimuotoja myös seuraavista verbeistä, jotka eivät ole kaksitavuisia ja/tai *i*-vartaloisia: *käydä* (362), *myydä* (3), *hävitä* (2), *kysellä* (1) ja *polkea* (1). Yhteensä tällaisia esiintymiä on siis 369, ja niistä 362 esiintymää on *käydä*-verbistä.

5.2 *ei*- ja *i*-varianttien esiintyminen eri persoonamuodoissa

Imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelu käsittää tässä aineistossa ja oletettavasti laajemminkin nykysatakuntalaisessa puheessa melkein kaikki persoonat: aineistoissa oli monikon ensimmäisen persoonan muotoja lukuun ottamatta *ei*-variantillisia esiintymiä kaikissa muissa persoonamuodoissa. Aineistossa ei siis esiinny yhtään *miäteimme*-tyypistä muotoa, mutta se ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei *ei*-varianttia esiintyisi ollenkaan monikon ensimmäisen persoonan imperfektimuodoissa – sellaisia on esitelty kyllä aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa (ks. luku 3).

⁵ Kaikki tämän artikkelin esimerkit on litteroitu suomalais-ugrilaisella puolikarkealla transkriptiolla (Kurki ym. tässä teoksessa).

Nähdäkseni tämä monikon ensimmäisen persoonan *ei*-variantillisten verbi-
muotojen puuttuminen johtuu pääasiassa siitä, että puhekielessä on tyypillistä
käyttää passiivimuotoista verbiä monikon ensimmäisen persoonan muotona. Tätä
vahvistaa se, ettei tarkastelemissani tallenteissa esiinny myöskään *i*-variantillisia mo-
nikon ensimmäisen persoonan verbimuotoja. Samaan tapaan puhekielelle tyypilli-
nen monikon kolmannen persoonan lukuinkongruenssi selittää monikon kolman-
nen persoonan *ei*-variantillisten imperfektimuotojen vähyyttä (esim. Mielikäinen
1984; Kuiri 2000). Lukuinkongruenssia havainnollistavat esimerkit 4 ja 5.

- (4) järviyhtiö miähe', *toimeiva* meklarein (Sapu081, Honkilahti)
(5) kyl *ne* sit loppuje lopus iha hyvi *toimei* (Sapu097, Honkilahti)

Alla olevaan taulukkoon 1 olen koonnut *ei*- ja *i*-varianttien esiintymien määrät per-
soonamuodoittain. Koska edellä käsitelty lukuinkongruenssi on yleinen ilmiö myös
Sapu-aineistossa, olen tehnyt taulukkoon poikkeukselliset merkinnät yksikön ja mo-
nikon kolmannen persoonan kohdalle. Yksikön kolmannessa persoonassa esiinty-
mien määrään on laskettu kaikki *ne* muodot, jotka pelkän morfologiansa puolesta
ovat yksikön verbimuotoja, ja monikon kolmannessa persoonassa on laskettuna vain
ne muodot, joissa monikon tunnus on näkyvissä. Kuitenkin yksikön kolmannen per-
soonan kohdalla sulkeissa oleva luku kertoo, kuinka monta imperfektimuotoa esiin-
tyy yksiköllisen subjektin kanssa tai esimerkiksi nollapersoonamuotona. Vastaavasti
monikon kolmannessa persoonan kohdalla suluissa oleva luku kertoo, kuinka monta
ne miätti -tyyppistä lukuinkongruenssitapausta aineistossa on.

TAULUKKO 1. *i*- ja *ei*-varianttien esiintymien määrät persoonittain kaksitavuisissa *i*-vartaloisis-
sa verbeissä ja muissa verbimuodoissa.

Persoonaa	<i>i</i> -variantit kaksitavuisissa <i>i</i> -vartaloisissa verbeissä	<i>ei</i> -variantit kaksitavuisissa <i>i</i> -vartaloisissa verbeissä	<i>i</i> -variantit muissa im- perfektimuo- doissa	<i>ei</i> -variantit muissa imper- fektimuo- doissa
Yks. 1. pers.	21	107	37	104
Yks. 2. pers.	1	4	3	2
Yks. 3. pers.	61 (53)	42 (39)	34 (31)	226 (207)
Mon. 1. pers.	0	0	0	0
Mon. 2. pers.	1	0	0	1
Mon. 3. pers.	1 (8)	8 (3)	1 (3)	36 (19)
YHTEENSÄ	85	161	75	369

Suurin osa esiintymistä ilmenee yksikön ensimmäisessä ja kolmannessa persoonassa. Tämä selittyy nähdäkseni puhetilanteella: tallennustilanteissa informantit kertovat yleensä itsestään ja omasta elämästään, jolloin yksikön ensimmäisen persoonan korostuminen puheessa ja kerronnassa on ilmeistä. Haastattelija ja informantti saattavat puhua myös kolmansista henkilöistä, kuten informantin sukulaisista. Monikon ensimmäisen persoonan verbimuotojen puute selittyy passiivimuodoilla ja monikon toisen persoonan muotojen vähäisyys puhetilanteella, jossa on yleensä kaksi osapuolta: informantilla ei ole välttämättä tarvetta puhua esimerkiksi ”teistä” tai ”teille” (ks. haastattelusta puhetilanteena esim. Kuiri 1984: 53–54; Karhu 1995: 92–94).

Yksikön kolmannen persoonan muodoista nostettakoon esille se seikka, että aineistossa esiintyy samankaltaista heikkoasteisuutta kuin aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa on esitetty (ks. luku 3). Esimerkeissä 6–8 *i*-loppuisen diftongin edellä on heikko aste.

- (6) hän *leikei* hiakkalaatikos (Sapu083, Honkilahti)
- (7) kela *vaarei* sen nim mää läheti sem paperi (Sapu055, Eura)
- (8) se *poijei* kymmenen tai ykstoist kertta (Sapu80, Honkilahti)

Taulukossa 1 on myös *i*-variantillisten muotojen esiintymien määrät niin kaksitavuisissa *i*-vartaloisissa verbeissä kuin muissakin verbimuodoissa. Pelkästään *i*-variantillisiä muotoja esiintyi seuraavissa verbeissä: *haalia*, *kyniä*, *kärsiä*, *litkiä*, *marssia*, *nokkia*, *pilkkiä*, *pyöriä*, *ryömiä*, *sallia*, *tökkiä* ja *vahtia*. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, ettei *ei*-varianttia esiinny ollenkaan kyseisissä verbeissä.

Esimerkeissä 9 ja 10 informantti käyttää sekä *ei*- että *i*-variantillisia imperfektimuotoja eri verbeissä. Toinen verbeistä on *ryömiä*, josta on aineistossa vain *i*-variantillisia muotoja.

- (9) äit *käärei* nep paperii (Sapu080, Honkilahti)
- (10) mun pikkusisko *ryämi* siäl lattial (Sapu080, Honkilahti)

Yllä olevissa esimerkeissä sama informantti käyttää siis molempia variantteja yksikön kolmannen persoonan imperfektimuodossa. Niinpä *i*-variantillinen muoto *ryömiä*-verbistä ei selity sillä, ettei informantti käyttäisi ollenkaan *ei*-varianttia yksikön kolmannessa persoonassa (ks. luku 2).

5.3 Muut *ei*-variantilliset imperfektimuodot aineistossa

Aineistossa esiintyy *ei*-variantillisia imperfektimuotoja myös seuraavista verbeistä: *hävitä*, *kysellä*, *käydä*, *myydä* ja *polkea*. Näistä *käydä*- ja *polkea*-verbien *ei*-variantilliset esiintymät ovat tuttuja jo aiemmasta tutkimuskirjallisuudesta (ks. esim. Rapola 1920: 161).

146 JA HÄN TUTKEI – KAKSITAVUISTEN I-VARTALOISTEN VERBIEN IMPERFEKTIN *i ~ ei* -
VAIHTELU JA SEN ESIINTYVYYS SATAKUNNAN ALUEELLA PUHUTTAVISSA MURTEISSA

Käydä-verbi erottautuu selvästi aineistosta, sillä siitä on yhteensä 362 *ei*-variantillista esiintymää, muista edellä mainituista verbeistä esiintymiä on vain muutamia. *Käydä*-verbin *ei*-variantillisten esiintymien suuri määrä ja *kävei*-muodon esiintyminen jo yli sadan vuoden takaisessa tutkimuskirjallisuudessa antavat nähdäkseni selvän viitteen siitä, että muoto on leksikaalistunut.

Esimerkissä 11 esiintyy *käydä*-verbin *ei*-variantillinen yksikön ensimmäisen persoonan muoto, esimerkissä 12 yksikön kolmannen persoonan muoto ja esimerkissä 13 monikon kolmannen persoonan muoto.

- (11) mä *kävein* sen koulun sillai loppuu (Sapu055, Eura)
- (12) mut kyl hän kottoo käsi *kävei* töis (079, Honkilahti)
- (13) sillon kaik *käveivä*, järvel (081, Honkilahti)

Aineistossa esiintyy *ei*-variantillisia muotoja *e*-vartaloisista verbeistä, mutta niissä vaihtelu ei vaikuta säännönmukaiselta. Tämä näkyy esimerkissä 14, jossa samassa puheenvuorossa esiintyy *polkea*-verbistä muodostettu *ei*-variantillinen muoto mutta *kulkea*-verbistä *i*-variantillinen muoto:

- (14) olij jopa nii ahkera et jopa *p- poljein* ain kouluu, sillonku mä *kulji* lukios (Sapu199, Pori)

Informantti muodostaa siis puheenvuorossaan *poljein*-muodon mutta ei kuitenkaan *kuljein*-muotoa. Huomionarvoista on, että kummankin verbin *ei*-variantillisesta imperfektimuodosta on esimerkkejä myös aiemmassa tutkimuskirjallisuudessa (Rapola 1920: 161).

6 *ei*-variantin maantieteellinen levikki ja varianttien vaihtelu

Kaikkiaan *ei*-variantillisia imperfektimuotoja esiintyy aineistossa 15 tutkimuspaikkakunnan eli Euran, Eurajoen, Harjavallan, Honkilahden, Huittisten, Kiukaisten, Kodisjoen, Kokemäen, Köyliön, Luvian, Nakkilan, Porin, Rauman, Säskylän ja Ulvilan tallenteilla. Ainoastaan Lappi Tl:n tallenteilla *ei*-varianttia ei esiinny, mutta paikkakunnan murteessa, aineiston ulkopuolella *ei*-variantillisia muotoja voi kyllä esiintyä. Joka tapauksessa tämä tutkimustulos kertoo siitä, että *ei*-varianttia ja siten imperfektin *i ~ ei* -vaihtelua esiintyy laajasti Satakunnan alueella puhuttavissa nykymurteissa, niin lounaismurteiksi kuin lounaisiksi välimurteiksi katsotuilla alueilla.

Taulukkoon 2 on koottu sekä *ei*- että *i*-variantillisten imperfektimuotojen esiintymien lukumäärä kullakin paikkakunnalla. Paikkakunnan nimen perässä on sulkeissa murreryhmä, ja murreryhmiä on merkitty seuraavin lyhentein: lounaismurteiden

pohjoisryhmä (L), Porin seudun murteet (P), Ala-Satakunnan murteet (A) ja Turun ylämaan murteet (T). Jaottelu murrealueisiin ja -ryhmiin perustuu Terho Itkosen (1989: 342–343) suomen murteiden jaotukseen.

TAULUKKO 2. *i*- ja *ei*-varianttien esiintymien määrät eri paikkakuntien tallenteilla.

Paikkakunta ja murreryhmä	<i>i</i> -variantit kaksitavuisissa <i>i</i> -vartaloisissa verbeissä	<i>ei</i> -variantit kaksitavuisissa <i>i</i> -vartaloisissa verbeissä	<i>i</i> -variantit muissa imperfektimuodoissa	<i>ei</i> -variantit muissa imperfektimuodoissa
Eura (L)	9	12	21	83
Eurajoki (L)	1	2	5	16
Harjavalta (A)	6	5	0	0
Honkilahti (L)	6	57	19	172
Huittinen (A)	2	6	0	0
Kiukainen (L)	1	1	1	6
Kodisjoki (L)	2	0	8	51
Kokemäki (A)	14	15	0	0
Köyliö (T)	0	3	6	20
Luvia (L)	2	19	0	0
Nakkila (P)	4	1	1	3
Pori (P)	30	33	9	3
Rauma (L)	3	2	2	3
Säkylä (T)	5	4	3	12
Uvila (P)	0	1	0	0
YHTEENSÄ	85	161	75	369

Taulukon perusteella murreryhmistä korostuu lounaismurteiden pohjoisryhmä, jossa *ei*-variantillisia muotoja on kaikkiaan eniten: *ei*-variantillisia imperfektimuotoja on 424 esiintymää, muissa murreryhmissä esiintymien määrä jää alle 50:een. Myös pelkästään kaksitavuisien *i*-vartaloisten verbien *ei*-variantillisten esiintymien määrä on suurin lounaismurteiden pohjoisryhmässä, 93 kappaletta.

Ylipäänsä *ei*-variantillisten esiintymien lukumääriä tarkasteltaessa esille nousee muiden *ei*-variantillisten imperfektimuotojen huomattavan suuri määrä, 369 kappaletta. Näistä valtaosa, 362 esiintymää, on *käydä*-verbin *ei*-variantillisia muotoja – kvantitatiivisessa tarkastelussa pitää siis muistaa, että ilman *kävei*-esiintymiä varianttien vaihtelusuhteet näyttäisivät hyvin erilaisilta.

Huomionarvoista on myös *kävei*-muodon painottuminen alueellisesti. Kyseisiä muotoja esiintyy eniten lounaismurteiden alueella, varsinkin Euran ja Kodisjoen

148 JA HÄN TUTKEI – KAKSITAVUISTEN I-VARTALOISTEN VERBIEN IMPERFEKTIN / ~ EI -
VAIHTELU JA SEN ESIINTYVYYS SATAKUNNAN ALUEELLA PUHUTTAVISSA MURTEISSA

mutta erityisesti Honkilahden tallenteissa – esiintymien määrä johtuu siitä, että useat honkilahtelaiset informantit käyttävät puheessaan runsaasti *kävei*-muotoa.

Eräs aineistosta esille nouseva merkittävä seikka on yksikön kolmannen persoonan *ei*-variantillisten muotojen alueellinen painottuminen lounaismurteiden alueelle. Tällaisia muotoja esiintyy lähes yksinomaan Euran, Eurajoen, Honkilahden, Kodisjoen ja Luvian äänitteillä – ainoastaan esimerkin 14 *tutkei*-muoto esiintyy lounaisten välimurteiden alueen murreäänitteellä.

(14) ja hän *tutkei* (Sapu205, Säskylä)

Nähdäkseni tämä alueellinen painottuminen lounaismurteiden alueelle vahvistaa luvussa 2 esittämäni ajatusta siitä, että ilmiön taustalla vaikuttaa lounaismurteille tyypillinen jälkitavun pitkän vokaalin lyheneminen. Lyhenemisen vuoksi preesens- ja imperfektimuodot lankeavat yhteen, jolloin *ei*-variantti erottaa yhtenevät muodot toisistaan. Vastaavaa tarvetta ei niin ikään ole lounaisten välimurteiden alueella.

Kaikkiaan *ei*-variantillisia muotoja esiintyy yhteensä 93 äänitteellä, ja näistä 58:ssä esiintyy myös *i*-variantillisia muotoja. Variantit voivat vaihdella paitsi paikakunnalla puhuttavan murteen sisällä myös yksilön idiolektissa: useat informantit käyttävät puheessa rinnakkain molempia variantteja, kuten esimerkissä 15.

(15) Mää *kävei* yhten oliko se sit joku em muist mikä päivä tais ol viikol joku päivä niim
mä *kävin* näyttämäs (Sapu055, Eura)

Yllä olevassa esimerkissä informantti käyttää siis saman puheenvuoron aikana samasta verbistä sekä *i*- että *ei*-variantillista imperfektimuotoa, *kävei* ja *kävin*. Tämän tutkimuksen perusteella ei voi sanoa, mitkä tekijät vaikuttavat variantin valintaan. Kuitenkin varianttien vaihtelu idiolektin sisällä kertoo siitä, että molemmat variantit kuuluvat joidenkin Sapu-aineiston puhujien kieleen; tällainen variaatio on luonnollista (ks. esim. Mustanoja 2011: 61–68).

Taulukosta 2 käy myös ilmi, että *i*-variantteja esiintyy aineistossa kaksitavuisissa *i*-vartaloisissa verbeissä 85 kertaa ja muissa verbeissä 75 kertaa, yhteensä siis 160 kertaa. Vastaavasti *ei*-variantillisia muotoja on yhteensä 530 kappaletta, joten tässä aineistossa *ei*-variantti on *i*-varianttia yleisempi – edelleen on kuitenkin syytä muistaa ilmeisen leksikaalistuneen *kävei*-muodon suuri osuus, joka vaikuttaa varianttien vaihtelusuhteeseen. Lisäksi on hyvä muistaa, että koko Sapu-aineistossa *i*-variantillisten muotojen määrä on suurempi kuin tämän artikkelin aineistossa, sillä aineisto sisältää tallenteet vain niistä Sapu-äänitteistä, joissa esiintyy *ei*-variantillisia imperfektimuotoja.

7 Kokoavaa tarkastelua

Olen tarkastellut edellä kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien sekä muiden imperfektimuotojen *i* ~ *ei* -vaihtelua Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa, Sapua-aineistossa. Tästä kielellisestä ilmiöstä on havaintoja ja kuvauksia tutkimuskirjallisuudessa 1800-luvulta alkaen, mutta piirre on luultavasti paljon vanhempi. Tästä huolimatta ilmiöstä ei ole tehty laajempaa tutkimusta – tämän artikkelin tarkoituksena on paikata tuota aukkoa murteentutkimuksen kentällä.

Arvelen, että aiemmin imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelua on pidetty hyvin marginaalisena, pienehkön levikin piirteenä, minkä vuoksi siitä ei ole tehty systemaattista tutkimusta (vrt. kuitenkin suppealevikkinen nk. metateettinen *h* ja siitä tehty tutkimus, esim. Mantila 1992; Vaattovaara 2009). Voi toki myös olla, ettei piirre ole ollut kovin tunnettu tutkijoidenkaan keskuudessa. Imperfektin *i* ~ *ei* -vaihtelu on sikäli pienitaajuinen piirre, että sen esiintymien määrät ovat verrattain pieniä, mutta toisaalta myös kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien joukko on rajattu.

Olenaisinta tässä tarkastelussa eivät kuitenkaan ole esiintymien määrät, vaan artikkelin tarkoituksena on ollut valottaa tätä piirrettä sekä osoittaa vaihtelun olemassaolo ja oletettua laajempi levikki: *ei*-variantillisia imperfektimuotoja esiintyy tässä tutkimuksessa yhteensä 15 paikkakunnan murteessa. Vaihtelua esiintyy lounaismurteiden ja lounaisten välimurteiden alueella neljässä murreryhmässä: lounaismurteiden pohjoisryhmässä, Porin seudun murteissa, Ala-Satakunnan murteissa ja Turun ylämaan murteissa. Nämä tulokset tuovat uutta tietoa *ei*-variantin levikistä sekä vahvistavat aiemman tutkimuksen havaintoja siitä, että piirre on yhä yhdistävä tekijä kahden murrealueen välillä. Voi olla, ettei piirrettä ole alkujaankaan tutkittu sen takia, että se yhdistää eikä erota erillisiksi katsottuja murrealueita – piirrettä ei siis välttämättä ole katsottu murteiden keskeiseksi piirteeksi.

Olen tässä tutkimuksessa tarkastellut myös *i*- ja *ei*-varianttien vaihtelusuhteita. Olen kuitenkin rajannut *i*-varianttien tarkastelun vain niihin äänitteisiin, joilla esiintyy *ei*-variantillisia imperfektimuotoja. Näin ollen tämä tutkimus ei voi tarjota tyhjentävää vastausta varianttien vaihtelusuhteesta – toisaalta se ei ole tarkoitukseen. Pääpaino on vaihtelun dokumentoinnissa, mikä itsessään tuo uutta tietoa ilmiöstä. Tarkastelu osoittaa, että *i* ~ *ei* -vaihtelua esiintyy aineiston paikkakuntien murteissa eikä kumpikaan variantti ole näillä alueilla eli aineiston tallenteissa täysin dominantti. Tämän lisäksi vaihtelua voi esiintyä yksittäisenkin kielenkäyttäjän idiolektissa. Kaikkiaan *ei*-variantti vaikuttaa elinvoimaiselta.

Analyysissäni nousee esille kaksi kiintoisaa alueellista tendenssiä. Ensinnäkin yksikön kolmannen persoonan *ei*-variantillisia muotoja esiintyy lähes yksinomaan lounaismurteiden, tarkemmin Euran, Eurajoen, Honkilahden, Kodisjoen ja Luvian alueella. Toiseksi myös *kävei*-muoto eri variaatioineen painottuu lounaismurteiden alueella sekä erityisesti Kodisjoen ja kahden naapurikunnan, Euran ja Honkilahden, alueella.

Olen tarkastellut tässä artikkelissa *ei*-variantin maantieteellisen levikin lisäksi *ei*-variantillisia imperfektimuotoja itsessään. Tämä vahvistaa käsitystä siitä, että *i ~ ei* -vaihtelu on kaksitavuisten *i*-vartaloisten verbien ilmiö ja *ei*-variantti todella esiintyy kommunikatiivisessa funktiossa aikamuotojen erottajana. Olen tarkastellut myös *ei*-variantin esiintymistä eri persoonissa (ks. Taulukko 1). Tutkimustulokseni täydentävät aiempaa tutkimuskirjallisuutta, jossa on esitetty esimerkkejä mutta ei tarjottu esimerkiksi kattavampaa esitystä siitä, minkälaisissa persoonamuodoissa *ei*-varianttia esiintyy.

Tutkimustulokset tuovat tietoa myös muista *ei*-variantillisista imperfektimuodoista, joista merkittävin on *kävei* eri variaatioineen. Sen osuus aineistossa on suurin kaikista *ei*-variantillisista esiintymistä. Koska *kävei*-muodosta on havaintoja jo sadan vuoden takaa (ks. alaluku 3.2) ja se on yhä hyvin runsastaajuinen, on perusteltua väittää, että *kävei* on leksikaalistunut.

Kaikkiaan tämä artikkeli kokoaa yhteen havainnot, kuvaukset ja käsitykset *ei*-variantillisista muodoista 1800-luvulta 2010-luvulle sekä täydentää kokonaistavaa tarjoamalla tietoa *ei*-variantin esiintyvyydestä nykysatakuntalaisessa puheessa. Variantin ja vaihtelun historiaa voidaan pitää pitkähkönä. En tässä tutkimuksessa tarkastele sosiolingvistiseen tapaan kielenulkoisia tekijöitä mutta mainitsen kuitenkin, että *ei*-varianttia esiintyy kaikissa aineiston ikäryhmissä, siis myös lapsi-informanttien puheessa. Voi siis sanoa, että tämä verrattain pienitaajuinen piirre on säilynyt ikäpolvilta toisille eikä tämän tutkimusaineiston perusteella ole väistymässä, vaikka viitteitä piirteen stigmaattisuudesta on (ks. lisää Mäkitalo 2020: 54–56).

Nähdäkseni tämä artikkeli ja Satakuntalaisuus puheessa -aineisto antavat hyvät lähtökohdat esimerkiksi *i ~ ei* -vaihtelun laajemmalle sosio- tai kansanlingvistiksielle tarkastelulle. Toisaalta jatkotutkimusta voi tehdä laajentamalla *i*-variantin tarkastelua koko olemassa olevaan aineistoon. Näin saataisiin kattavampi kuva varianttien vaihtelusuhteesta. Lisäksi kiintoisia tarkastelun kohteita olisivat sellaiset *sove-* ja *opesi-*tyyppiset imperfektimuodot, joita en tässä artikkelissa tarkastellut mutta joita Sapu-aineistossa kyllä esiintyy.

Aineslähteet

Sapu = Satakuntalaisuus puheessa -aineisto. Litteraatit Sapu-äänitteistä 001–168, 170–226, 228, 230, 232–233, 236–239, 243, 245–246, 249, 251–255, 257–268, 279 ja 277–282 sekä tallenteet Sapu-äänitteistä 304–320. Äänitteet säilytteillä Turun yliopiston suomen kielen äänitearkistossa ja korpus Lauseopin arkistossa.

Kirjallisuus

- Aarikka, L. 2014. *“Mitä iloo siit o ko se o samallai kaikil”. Porilaissyntyiset ja Poriin muuttaneet nuoret aikuiset aluepuhekielen puhujina ja tarkastelijoina*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Eskola, P. 1987. *Porin murrekirja*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 472. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hakanen, A. 1982. *Laaki ja prekkajakku. Tekstilingvistinen analyysi kauvatsalaisen kansanmiehen puheesta*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 15. Turku: Turun yliopisto.
- Itkonen, T. 1989. *Nurmijärven murrekirja*. Kotiseudun murrekirjoja 10. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 498. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura: Helsinki.
- Jaakola, K. 1999. *Huittisten murteen sanakirja*. Huittinen.
- Järvinen, N. 1853. Om några dialekt-egenheter i Satakunta. *Suomi. Tidskrift i fosterländska ämnen* 1/1853, 301–321. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Karhu, A. 1995. Murrehaastattelu vuorovaikutustilanteena. *Murteiden matkassa. Juhlakirja Alpo Räsäsen 60-vuotispäiväksi*. *Studia Carelica Humanistica* 6, 92–109. Toim. M. Palander. Joensuu: Joensuun yliopiston humanistinen tiedekunta.
- Kettunen, L. 1940. *Suomen murteet III A. Murrekartasto*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuiri, K. 1984. *Referointi Kainuun ja Pohjois-Karjalan murteissa*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 405. Savonlinna: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuiri, K. 2000. Kielellistä passiivisuutta: miksi me mennään? *Kielikello* 3/2000. [Verkkójulkaisu. Viitattu 29.8.2021.] Saatavissa: <https://www.kielikello.fi/-/kielellista-passiivisuutta-miksi-me-mennaan->
- Kurki, T., Huhtala, A., Koivunen, T. & Mäkitalo, N. 2022. Satakuntalaisuus puheessa -korpus ja siitä tehtyjä synkretismihavaintoja. L. Aarikka, K. Priiki & I. Ivaska (toim.) 2022. *Soveltavan kielitieteilijän sormenjälkiä etsimässä: Kielen rakenteet ja niiden käyttäjät Kirsti Siitosen tutkimuksellisia kiintopisteinä*. *AFinLA-teema / n:o 1*, 103–134.
- Kurki, T. & Siitonen, K. 2009. Satakuntalaisuus puheessa. *Sananjalka* 51, 158–166. Turku: Suomen Kielen Seura.
- Kurki, T., Siitonen, K., Väänänen, M., Ivaska, I. & Ekberg, J. 2011. Ensi havaintoja Satakuntalaisuus puheessa -hankkeesta. *Sananjalka* 53, 84–108.
- Lehtinen, T. 2007. *Kielen vuosituhannet. Suomen kielen kehitys kantaauralista varhaisuuteen*. Tietolipas 215. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mantila, H. 1992. *Ei tääläkhän senthän johhaishen sanhan hootakhan panna. Jälkitavujen vokaalienvälisen h:n variaatio peräpohjalaisissa murteissa*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Mielikäinen, A. 1984. Monikon 3. persoonan kongruenssista puhekielessä. *Virittäjä* 88, 162–175.
- Mustanoja, L. 2011. *Idiolekti ja sen muuttuminen. Reaaliaikatuutkimus Tampereen puhekielestä*. Acta Universitatis Tamperensis 1605. Tampere: Tampere University Press.
- Mäkitalo, N. 2020. *Ensin miäte in ja sitten tutkein. Kaksitavuisten i-vartaloisten verbien imperfektin i ~ ei -vaihtelun esiintyvyys ja tiedostettavuus Satakunnan alueella puhuttavissa murteissa*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopisto.
- Ojansuu, H. 1901. *Suomen lounaismurteiden äännehistoria. Vokaalioppi. Descendentti esitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Rapola, M. 1920. *Kantasuomalaiset pääpainottomain tavujen i-loppuiset diftongit suomen murteissa*. Eripainos aikakauskirja ”Suomen” IV jakson 17. osasta. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

152 JA HÄN TUTKEI – KAKSITAVUISTEN I-VARTALOISTEN VERBIEN IMPERFEKTIN I ~ EI -
VAIHELU JA SEN ESIINTYVYYS SATAKUNNAN ALUEELLA PUHUTTAVISSA MURTEISSA

Rapola, M. 1966. *Suomen kielen äännehistorian luennot*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 283. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Rapola, M. 1969. *Johdatus Suomen murteisiin*. Kolmas painos. Tietolipas 4. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Suomen murteiden sanakirja. 2012. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisu 30. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Jatkuvasti päivitettävä julkaisu. Päivitetty 10.6.2021. [Viitattu 30.8.2021.] <http://kaino.kotus.fi/sms>.

Vaattovaara, J. 2009. *Meän tapa puhua. Tornionlaakso pellolaisnuorten subjektiivisena paikkana ja murrealueena*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 1224. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Wiik, K. 2004. *Suomen murteet. Kvantitatiivinen tutkimus*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.